

Zelfredzaamheid: een armoedig ideaal of een waardevol streven?

Dr. Femmianne Bredewold

Nieuwe wet: Chinezen verplicht bij hun bejaarde ouders langs

Door: Anne Meljdam – 02/07/13, 06:29

© AFP.

Volwassen Chinezen moeten verplicht bij hun ouders langs. Dat is de inhoud van een nieuwe omstreden wet die maandag van kracht is geworden in China. Peking kwam met de maatregel omdat steeds meer ouderen alleen thuis zitten zonder enige verzorging. Tegenstanders zeggen dat de staat niets met dit soort privé zaken te maken heeft.

Zelfredzaamheid

‘De regering wil het automatisme doorbreken dat ingezetenen zich bij elke hulpvraag tot de overheid wenden. [...] Uitgangspunt is dat iedere ingezetene eerst kijkt **wat hij zelf kan doen**, wat zijn **sociale omgeving** voor hem kan doen of wat hij zelf voor een ander kan doen.’

(MvT Wmo 2015: 25)

Te realiseren door:

1. Inzet op eigen kracht
2. Inzet van het sociaal netwerk

Verzorgingsstaat	Participatiesamenleving
Verzorging	Activering
Anonieme bureaucratie	Affectieve relaties
Zelfstandigheid= Afhankelijkheid van overheid	Zelfstandigheid= Afhankelijkheid van familie/vrienden/buren
Bal bij overheid resp. markt	Bal bij de burger

Wat vinden jullie van een samenleving waar
zelfredzaamheid het nieuwe ideaal is?

5 beleidsmisvattingen zelfredzaamheid

1. We doen te weining
2. Contact is contact
3. Relaties zijn rooskleurig
4. Nabijheid leidt tot contact
5. Netwerken ontstaan spontaan

Misvatting 1: We doen te weinig!

“Waar in het verleden de nadruk lag op het ‘zorgen voor’ mensen, willen we ons in de komende jaren richten op het ‘zorgen dat’ dingen gebeuren. Mensen moeten **weer** in hun eigen kracht staan, zodat ze **weer meer** zelf doen en minder op de overheid leunen.” (Uit: Brede Sociale Visie Zeist, 2012, p.3)

Misvatting 1: We doen te weinig?

1. Nederlanders geven al veel hulp en zorg: ca 32 procent van de Nederlanders geeft enige vorm van mantelzorg (De Klerk, 2017/2018).
2. Miljoen mensen als zorgvrijwilliger actief (De Klerk, 2017/2018)
3. Onderzoek *‘De verhuizing van de verzorgingsstaat’*: 48 van de 66 keukentafelgesprekken is het netwerk al actief. (Bredewold et al., 2018)

De rek is er bijna uit bij de mantelzorg

Eén op de acht vrijwilligers is al overbelast

Maaïke van Houten

Voor familie zorgen, dat vinden mensen vaak nog wel vanzelfsprekend. Maar structureel zieke burens uit de brand helpen, dat is een heel ander verhaal. Voor burens blijft de hulp beperkt tot hand- en spandiensten, tenminste: als ze aardig zijn.

Het Sociaal- en Cultureel Planbureau onderzocht voor een studie die het vandaag presenteert, in hoeverre mensen bereid zijn voor anderen te zorgen. Die vraag is actueel nu de langdurige zorg overgaat van rijk naar gemeenten, en er meer wordt gekeken wat de familie kan, en vrienden of andere bekenden. Het SCP sprak met 400 beroepskrachten, mantelzorgers, vrijwilligers en mensen die géén informele hulp geven.

Bij de huidige 3,5 miljoen mantelzorgers zit in elk geval niet meer zoveel rek, stelt het SCP vast, al verleggen ze steeds hun grenzen en gaan ze steeds meer doen. Het is vooral zaak hen te behoeden voor overbelasting: één op de acht is dat nu al. Bij de vrijwilligers in de zorg lijkt de grens ook bereikt. Zij geven aan dat ze niet heel veel meer willen gaan doen dan ze nu al doen.

En hoe zit het met de mensen die nu nog niks doen, of heel weinig? Net als mantelzorgers, ervaren ze het beroep dat de overheid op hen doet als een verplichting. Ze hebben het

gevoel dat er geen ontkomen meer aan is om voor familie te zorgen. Dat benaauwt hen en roept weerstand op. Niettemin denken veel mensen dat ze, als het nodig is, wel voor hun ouders of partner gaan zorgen. "Ze geven aan dat er geen keuze is", schrijven de onderzoekers. "Dat geldt zeker voor huisgenoten, maar vaak ook voor familie die elders woont. Dit doe je nu eenmaal voor elkaar."

Maar op burenhulp moet de overheid niet te veel rekenen, zo lijkt het. Dat ervaren ze als een keuze. Mensen willen hun buurman best naar een afspraak rijden, of eens de boodschappen doen. Maar ze voelen niets voor een vaste taak in de zorg, en ze gaan ook niet eens in de week het huis van de buurman schoonmaken. "Ze willen niet te veel doen, en vooral mensen helpen die ze goed kennen of aardig vinden", schrijft het SCP, dat ook constateert dat mensen bang zijn niet meer van de hulp af te kunnen komen. Andere redenen om het bij wat klusjes te laten, zijn dat mensen het idee hebben dat de zorg hen niet ligt, of dat ze onzeker zijn of ze het wel kunnen. Tijdsgebrek wordt veel aangevoerd, ook voor het niet doen van vrijwilligerswerk.

Nieuwe vrijwilligers kunnen volgens het SCP het best gewonnen worden met een persoonlijke aanpak. En mensen verleiden werkt beter dan druk op hen uitoefenen.

Mantelzorger Marjo Brouns:
'Je moet dingen blijven doen die je leuk vindt. Daar krijg je energie van.'

FOTO CHRIS KEULEN

Zes jaar zorgt de 56-jarige Marjo Brouns uit Stein voor haar gehandicapte man. De zorg is intensief, maar ze is blij die zorg te kunnen delen. Met de thuiszorg, de fysiotherapeut aan huis, de huisarts. En drie echtparen springen bij, soms voor zorg, maar ook voor klussen in en om het huis. Een paar woont naast hen, het tweede is familie en het derde stel zijn vrienden. 'Essentieel' noemt

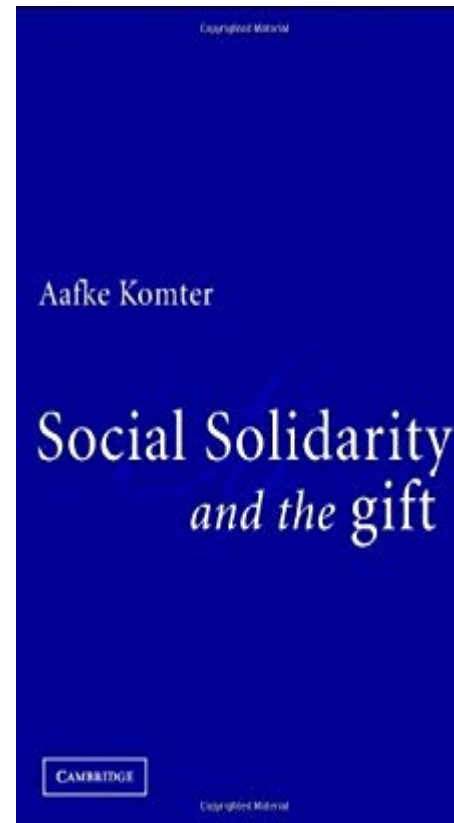
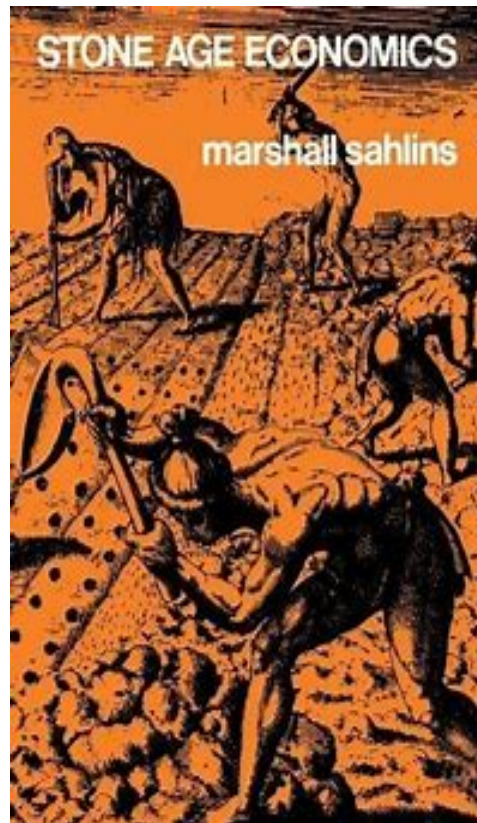
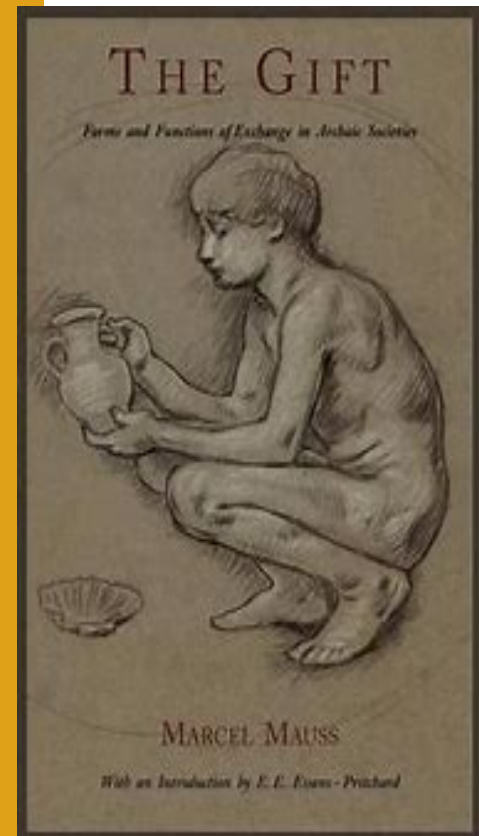
ze die hulp. Zo houdt ze tijd over voor haar eigen dingen. "Het is belangrijk dat de zorg niet de hoofdrol heeft in je leven. Je moet ook dingen blijven doen die je zelf leuk vindt. Daar krijg je energie van." Om die reden adviseert Brouns niet te snel te stoppen met werken, of minder te gaan werken. Brouns staat achter de boodschap van het kabinet dat mensen meer voor elkaar moeten zorgen.

"Maar dat is een oproep aan de gehele samenleving, niet alleen aan de mensen die nu al zorgen om hen nog meer te laten zorgen. Daar lijkt het nu vaak op." Ze mis in de Troonrede een bredere visie op werk en zorg. "Want hoe gaan we dat nu doen: groeien naar een samenleving waarin we zorg en werk met elkaar delen en iedereen de ruimte kan maken om voor een naaste te zorgen?"

Misvatting 2: contact is contact

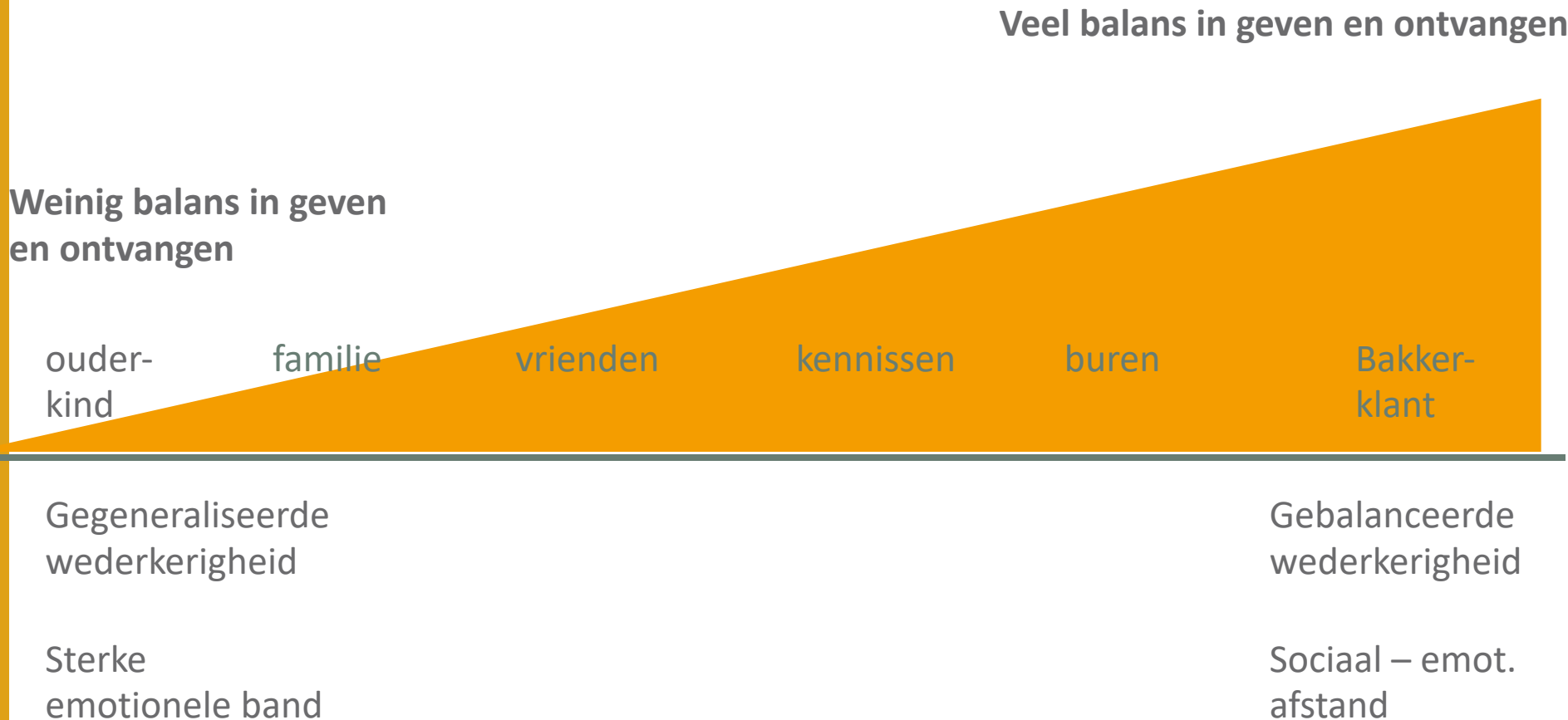
‘Alle Amsterdammers worden geholpen om zoveel mogelijk eigen oplossingen te vinden met ondersteuning van familie, buren, vrienden, vrijwilligers en mantelzorgers’
(Beleidsnota gemeente Amsterdam, 2013, p. 4)

Misvatting 2: contact is contact

Sociale netwerken: codes en regels

Elk contact kent zijn eigen sociale regels – vriendschap onder druk

‘Ik durf wel te zeggen dat die huishoudelijke ondersteuning voor mij het verschil maakt waardoor ik op mezelf kan blijven wonen. **Dus daar ben ik heel benauwd voor, ik wil dat absoluut niet door iemand uit mijn eigen netwerk laten oplossen.** Ik heb voornamelijk contacten en vrienden buiten de psychiatrie, die juist midden in het leven staan. Dat vind ik ontzettend waardevol, **maar je moet heel erg oppassen dat je daar een juiste balans in bewaart, wat je van die mensen vraagt.** Zij moeten niet voor je gaan zorgen. (...) Je geeft om elkaar, je wilt voor elkaar zorgen, maar je moet niet de rol van hulpverlener overnemen, want dan is het geen gelijkwaardige vriendschap meer’.

(Interview onderzoek De Belofte van Nabijheid, UvH/UvA)

Taboe op afhankelijkheid

Cranach, Caritas, 1472-1553

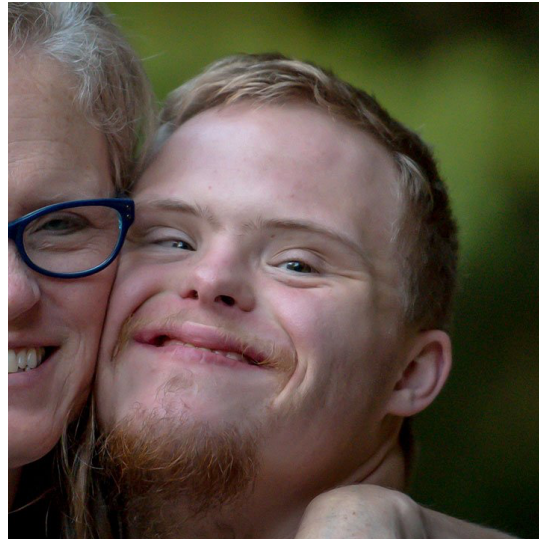
‘Het gelijkheidsethos en het ideaal van autonome individualiteit zijn sturende waarden in de cultuur als geheel. Daarin past geen Calimero gevoel: jij bent groot en ik ben klein’

(Van Heijst, 2011, p. 7).

(Anderen over afhankelijkheid: Kittay, 1999; Van Heijst, 2004, 2011; Ehrenberg, 2010, Fraser and Gordon, 1994; Grootegoed, 2013; Gelauff and Manschot, 1997; Bredewold, 2014; Schmidt, 2014)

Taboe op afhankelijkheid

Zelfredzaamheid in de praktijk:

Zie ook onderzoek SCP:

https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2017/Samenvatting_Overall_rapportage_sociaal_domein_2016

- Taboe op afhankelijkheid
- Zorgafhankelijken schamen zich voor afhankelijkheid
- Doen uiterste best om (expliciete) afhankelijkheid te vermijden

Elk contact kent zijn eigen codes – schaamte voor afhankelijkheid

‘Ik wil gewoon niet afhankelijk zijn’, zegt de man. (...) Hij snikt dat hij mensen ook niet te veel wil belasten.

‘Hebben je zussen ook aangeboden om boodschappen voor je te doen?’ vraagt de professional.

De man zegt van wel, maar ze hebben het ook moeilijk, de ene ligt in scheiding en de andere heeft het zelf fysiek zwaar.

‘Als ze een beetje het karakter van jou hebben, willen ze je wel helpen’, zegt de professional bemoedigend.

(Keukentafelgesprek, 9 december 2015)

En nu?

SIGMUND **PETER DE WIT**

Femmianne Bredewold, Jan Willem Duyvendak,
Thomas Kampen, Evelien Tonkens
en Loes Verplanke

De verhuizing van de verzorgings- staat

Hoe de overheid nabij komt

vannop amsterdam

Zelfredzaamheid een pover ideaal of een waardevol streven?

- Hulpbehoevenden aansporen om hun omgeving in te zetten werkt niet (NRC, 13 sept 2018)
- Zelfredzaamheid is een pover ideaal (TSV, 13 september 2018)
- Het gaat wel goed aan de keukentafel als je luistert (NRC, 17 sept 2018)
- Eigen kracht past toontje lager (Ido Wijers, TSV 5 okt 2018)
- Systeem denken, belemmert kracht van onderop (twitter, 5 okt 2018)

Zelfredzaamheid: wat moeten we er mee?

Nadruk op zelfredzaamheid:

- Drukt buiten beeld wat we al gezamenlijk doen en hebben
- Zelfredzaamheid legt druk op kwetsbare mensen: durven geen hulp te vragen, schamen zich voor afhankelijkheid
- Zorgt voor meer asymmetrie in de samenleving (zie ook gemeenten van de toekomst BZK, Tronto H4, Trappenburg, 2014)

Aandacht voor afhankelijkheid, kwetsbaarheid: hoe doe je dat?

Femmianne Bredewold

www.femmiannebredewold.nl

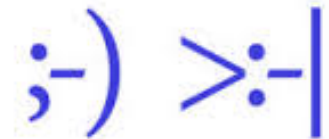
f.bredewold@uvh.nl

Femmianne Bredewold
Lof der oppervlakkigheid
Contact tussen mensen met een verstandelijke
of psychiatrische beperking
en buurtbewoners

DE AFFECTIEVE BURGER

Hoe de overheid verleidt en verplicht
tot zorgzaamheid

Thomas Kampen - Inez Verhoeven - Loes Verplanke (red.)
Binnen - openbare ruimte - politiek

